

Jane Morén

Betty & Klassklyftan

Onsdag – september -Sverige

– Jag har kommit på att jag har hang-ups.

Betty ligger i min soffa och biter på naglarna.

– Jaha, svarar jag där jag halvligger i en fåtölj.

Är helt slut efter några dubbelpass i hemtjänsten. Axlarna värker.

– Ja du vet min fixering vid klass, jag vet att det är ett problem.

Betty reser sig upp och råkar slå tån i soffbordet.

– Oj då, säger jag.

– Jag menar alltså att jag inte har någon hyfs alls att hålla käften om skillnaden. Ständigt denna skillnad som ligger som en krater mellan oss.

– Krater?

Det blir tyst ett tag.

– Glöm vad jag sa. Det är soligt idag och plaskdammen är nyfylld, säger hon och lutar sig ner mot bordet.

– Va?

– Jag menar bara att medelklassen verkar lida av en satans leda boksida upp och ner. De vrider sina händer i leda.

– Nej nu fattar jag ingenting, säger jag.

– Men herregud, se dig omkring! Här öppna lokaltidningen eller vad det nu är. Hon rycker åt sig en av de gratistidningar som dimper ner i brevlådan. Den här tidningen tipsar vecka ut och in medelklassen om vad den ska hitta på för kul för att inte bli utled på livet.

– Gör den? säger jag och rycker åt mig tidningen.

– Den säger det inte rakt ut, pucko, säger Betty och rycker tillbaka tidningen.

– Pucko?

– Har du någonsin behövt tala om för underklassen vad den ska hitta på för kul? Den är glad bara den får fika vid sitt köksbord lite längre för den är så jävla trött. Det är också vad pengarna räcker till.

– Köksbord?

– Men snälla försök inse skillnaden. För arbetarklassen är livet en kamp, medan medelklassen vandrar runt i sina salonger och väntar på att något ska hända som den kan sysselsätta sig med.

– Vad ska den göra då?

– Sluta diktera livet i tidningarna. Jag vill inte läsa denna tidning längre, den handlar inte om mig. Det är som om jag var svart och det enda som fanns var en tidning gjord av och för vita.

Nu är Betty nästan gråtfärdig och slänger tidningen ifrån sig.

– Men du vänta nu, försöker jag.

– Vad då vänta? Det är så här det ser ut, men jag är så dum att jag snackar om det. Snackar om kratern mellan oss, allt det där som bara är till för dem med tid och pengar.

– Jag förstår inte riktigt.

– Klart du förstår, men du vill leva i en illusion.

Betty böjer sig ner och tar upp tidningen hon slängt nyss.

– Ok, vi läser den här trevliga tidningen nu och låtsas att vi tycker det är intressant att få veta om ännu fler restauranger vi inte har råd att äta på, hur kul det är att höra testpatrullens rapningar över den utsökta födan.

– Lägg av, du behöver ju inte läsa!

– Jag vill läsa, men här finns inget att läsa, för helvete! Jag vill inte ha en sådan här skittidning i min brevlåda. Jag vill läsa om viktiga saker, om hur samhället ser ut och hur vi ska förbättra det, för alla. Fatta!

Torsdag

Vi sitter och dricker cider på en filt idag. Betty och jag på vår lediga dag. En jätteflaska tjeckisk cider Betty vunnit i ett vad. Solen skiner, äppelträden i kolonilotterna dignar av tunga, röda Katja. Nu sitter vi stilla och bara vilar, jag är så trött. Vi ser på pendeltåget när det kryper som en larv över bron. En hare sitter en bit bort, ovetande om oss. Det är höst nu och kanske en av de sista soldagarna, det tänker jag på medan jag ser på Betty.

– Skål för alla dagliga säcksläpare, säger Betty allvarligt och så slår vi ihop våra plastmuggar och höjer dem i luften.

Vi ser på varandra, Betty har den roliga, gröna jackan på sig och halsduken hon stickade när hon slutade röka. Vi sitter tysta en stund och ser ännu ett pendeltåg krypa över bron.

– Redan för tio år sedan berättade min mamma att nu hade hon sett den, säger Betty.

– Vilken då?

– Klassklyftan, den hade kommit tillbaka.

Betty nickar allvarligt.

Jag sänker mitt glas och ser på Betty. Inte nu igen, tänker jag.

– Bara en dag, så där. Det var på Östermalm. Mamma hade gått förbi utanför Humlegården. Så hade Klassklyftan liksom svept förbi i en grå ulster. Eller var det kamel? Mamma hade stannat tvärt, hennes kappa hade flaxat upp. Fattar du, skärp och allt, men det hjälpte inte. En kall vind hade blåst in under hennes polyesterblus, rakt in i behån. Fatta?

– Nej?

– Mamma hade blivit alldeles kall. Inte bara av vinden under blusen, utan av hela grejen. Hon hade känt det förr, det var gamla vindar hon lämnat bakom sig. Hon hade varit på solsemester, på Mallorca, kunnat köpa diskmaskin, haft det bra, behövde bara arbeta halvtid, trots att hon var ensam med oss tre barn.

Sextioalet var goda tider, man försökte sträva mot att alla skulle ha det trivsamt och trevligt, det skulle inte vara så stora skillnader, alla skulle bo bra och ha saker att se fram emot. Ett gott liv, helt enkelt.

– Mmm.

– Idag kryper fattigdomen närmare, så säger mamma idag, där hon sitter i sin lilla lägenhet i en mörk servicehuskorridor.

– Gör hon?

Jag ser på Betty, men hon har vänt ryggen mot mig. Pekar ut vägen för några kinesiska turister med en karta i handen.

– The castle is left, skriker hon och viftar med armen.

De skrattar och vinkar och tackar. Jag tar flaskan och fyller på min mugg. Betty fortsätter, nu vänd mot mig igen:

– Folk under pappkartonger har vi redan vant oss vid. Nu kommer fattigdomen upp i knät på de skilda mödrarna, slår undan benen på de handikappade. Nu skjuter man raketer intill de skotträdda psyksvaga, ställer dem vid stup så de ska hoppa självmant.

– Men för helvete. Jag reser mig upp och börjar gå omkring.

Betty fyller på sitt glas och fortsätter, nu högljutt:

– Nu splittrar man folks vänskap, sätter medelklassen på fina bostadsrättsterrasser och skickar ut underklassen i förorten. Alla de ensamstående mödrarna, de sjuka farbröderna och sjukpensionerade torgrädda. De enkla vaktmästarna och slitna vårdbiträdena som inte fått lån till lägenhetsombildningarna. Nu har

de en stämpel i pannan. Nekade det fina erbjudandet. Nu lastas de på kommunala färdmedel till områden där ingen vill bo.

– Betty, för helvete! Sluta nu, det är min lediga dag, jag orkar inte mer!

– Självklart. Betty vänder sig om och ser ut över parken.

– Vad fan kan vi göra åt saken då, menar du?

– Blunda, kanske?

Betty lägger sig på rygg i gräset och ser upp i skyn och är tyst ett bra tag innan hon sätter sig upp och fortsätter:

– Vet du, jag tror jag har fått spynog av medelklassen och de välbeställda.

Tyvär, jag har försökt länge nu att vara överseende

och förstående, men det går bara inte längre. De står mig här.

Hon pekar mot halsen. Ända upp, fattar du?

Jag säger ingenting. Det är tyst igen. En gammal farbror kommer med sin lilla hund som haltar.

– Vet du vad det värsta är?

– Nej.

Betty är tyst. Jag väntar på vad hon ska säga. Hon reser sig.

Samlar ihop våra muggar, även min som jag har lite cider kvar i som hon håller ut i gräset. Går iväg mot en papperskorg. Sedan kommer hon fram, ser på mig och säger:

– Ingen lyssnar. Vad bryr man sig om en gammal tant blir kall i behån, va?

Fredag

Vi möts i sjukhusets cafeteria just när fredagsrusningen börjar få folk att rusa hit och dit i korridorer, väntrum, över parkeringar, och mot bilar. Jag kan inte låta bli att skratta till när jag ser Betty. Hon har en galet stor hatt och solglasögon. När hon lyfter på huvudet försöker jag dölja skrattet genom att hosta till.

– Det var ett litet sparvkrax, säger Betty och skjuter ner solglasögonen en bit och inspekterar mig. Bra att du tog med fiolen,

fortsätter hon och nickar mot den gamla lådan jag bär på.

– Jag undrade vad du skulle ha den till, säger jag och räcker över instrumentet. Inget kriminellt, hoppas jag.

– Med en fiol?

Hon öppnar lådan och ser ner på den blanka fiolen.

– Här är stråken, men den är ganska sliten, se, säger jag och håller den så de vita tagelhår som lossnat slokar ner mot bordet.

Betty stoppar tillbaka stråken och stänger lådan.

– Ska vi gå då? säger hon, reser sig, och går ut ur cafeterian.

Jag följer efter henne ut genom glasörrarna, det regnar, magiskt ljus från parklyktorna glider över trädstammarna när vi går genom kyrkogården mot blåbetonghusen och hennes kompis Tant Gredelin. Vi står i hissen och åker tolv våningar upp, stirrar på våra ansikten i den smutsiga spegeln.

– Den är från 1800-talet, säger Betty och drar fingret över hattbrättet.

När Betty ringer på öppnas dörren av en gammal farbror som sitter på en pall i hallen och vaktar dörren. Det är fullt med folk i lägenheten. Det hörs skratt och en kille kommer mot oss. Han sträcker händerna mot fiolen.

– Så jäkla schyst, är det din? säger han och försvinner in i vardagsrummet igen.

Vi följer efter. Han och några till ställer sig längst bort i rummet.

– Välkomna, säger han och sveper med armarna över rummet. Nu har vi en hektisk tid framför oss. Vi ska erövra makten med poesin, fortsätter han och tar upp fiolen mot axeln och börjar spela, sakta och skärande. En man i rullstol rullar fram mot honom och börjar läsa en dikt.

– Vet du, viskar Betty i mitt öra. Vet du att de dragit in på sittringar för kvinnor som spruckit under förlossningen. Det är för dyrt, de där uppblåsbara plastringarna, så nu får kvinnorna stå hela dagarna, eller ligga på magen, om inte de mjölkstinna bröstet är i vägen.

Jag vänder mig om och ser på Betty, som tagit av solglasögonen. Hon går fram mot poeterna som lämnar plats på den lilla scenen. Hon tar mikrofonen och börjar läsa en vild dikt. Fiolen skriker och vi med!

Lördag

Betty och jag hjälps åt med att kratta löv på en koloniträdgård som tillhör hennes styvfarsa. Han ligger på sjukhus och Betty har hand om hans hund också, den gamla airdaleteriern. Hon är med idag, Rita. Betty arbetar, som en häst, jag har ju lite problem med axlarna så jag sitter mest och ser på. Men det känns inte bra när hon arbetar så hårt, flera gånger reser jag mig från den gröna trädgårdsstolen med fårskinnsfällan där hon placerat mig.

– Sitt kvar, det är bättre att du lyssnar ordentligt, säger Betty. Jag sörplar lite på ingefärstéet Betty kokat åt mig inne i den lilla gröna stugan. Ser på pendeltåget där det larvar sig långsamt förbi på bron. Rita springer hit och dit och nosar och gräver och jag njuter av solen. Betty krattar så det yr löv, hon skrattar ibland till och ser på mig, lyckligt:

– Tänk va, jag har en trädgård nu.

– Passar dig, säger jag och sätter mig längre bak i stolen med koppen mellan händerna för att värma dem.

– Tycker du? säger Betty och stannar upp. Läger ifrån sig krattan, går in i boden och kommer ut med en spade.

– Ska du gräva nu? frågar jag.

– Ja, man ska väl gräva lite i en trädgård också, svarar hon och försöker få ner den rostiga spaden i jorden.

– Är det inte på våren man gräver och planterar?

– Lökar! säger Betty, släpper spaden och springer in i boden. Kommer snart ut igen tomhänt.

Jag reser mig och går efter hunden som gått in på grannens tomt. Sedan står jag och ser på Betty medan hon försöker gräva.

– Vänta, jag hjälper dig, säger jag när jag ser att hon är nära att börja gråta. Hon ger mig spaden och jag kör den djupt i jorden.

– Du är stark.

– Mmmm.

– Läste du i tidningen om de där två som förlorat sina jobb? En protesterade mot att personalen snackade skit om de patienter som var invandrare. Den andra förlorade jobbet på äldreboendet när hon protesterade mot att en patient skrek rasistiska skällsord till de i personalen som var färgade.

– Jag läste.

– Såg du bilden på de där läskiga politikerna?

– Nej.

– Vänta, jag hämtar. Betty springer iväg och kommer med en skrynklig tidning som hon sträcker fram.
Jag ser på politikerna och ger tillbaka tidningen.

– Jag vill inte se mer, säger jag.
– Men du kan inte blunda.
– Jag vill, jag orkar inte mer. Har nog att få ihop till hyran.
– Men det är just nu vi måste hålla oss vakna.
– Men vad kan jag göra?
– Blunda inte, du måste vara vaken för allt, det är krig nu.
– Krig?
– Nu smyger det sig in, som trämask, snart rasar Folkhemmet och går inte att bygga upp, allt är pulveriserat, inne i väggarna. Jag blundar och märker att hunden kommit och nu trycker sin kalla nos mot min handflata. Jag tar om nosen, men hon smiter undan.

– Vi får bara inte blunda nu! säger Betty och hugger spaden djupt i gräsmattan. Även om vi är rädda och trötta och inte vet vad vi ska göra måste vi kämpa! Hon torkar bort lite näsblod. Hon gråter. Sedan börjar hon gräva, fastän hon knappt får ner spaden i jorden.

– Vi måste kämpa, säger hon och hoppar på spaden. Fattaru? Jag har fått nog. Orkar inte mer, vill gråta, skrika eller bara lägga mig ner och inte resa mig upp mer. Jag kravlar upp ur stolen, axeln värker helvetiskt.

– Jag måste ingenting. Jag står inte ut längre, kolla min axel, vet du hur ont den gör? Vet du hur tom min börs är? Jag är trött, jag vill bara orka klara av att försörja barnen tills de fått egna jobb.

– Men ...
– Inga men. Tyst nu, skriker jag. TYST!
– Men du kan inte ...
– Kan inte vad? Vad kan jag inte? Knappt orka få maten på bordet, fattaru?
Vi står en stund tysta och ser på varandra.

– Nu vill jag bara sitta och vila lite här, hinna känna lite av det liv jag har. Vila, förstår du, vila, inget annat, säger jag.
Jag sätter mig i stolen igen. Vi är tysta länge. Betty har släppt spaden och står med händerna i jackfickorna och skrapar med ena foten i gräsmattan. Så tar hon upp spaden igen och börjar hacka hårt med den i gräsmattan. Jag ser bara rakt ut i ett ingenting, en bra stund innan jag reser mig upp och går iväg mot grinden.

– Ska du gå?
Betty ser med stora ögon på mig.
Jag går ut på grusgången utanför, grannen håller på att lasta av ett stort lass med virke. Deras stuga är som hämtad ur ett inredningsprogram. ROT och RUT, tänker jag.

– Min mormor var hembiträde.
– Jag vet, svarar Betty.
– Hennes syster dog som sjuttonåring i lunginflammation i en kall kammare hos de rika.

Pendeltåget kör förbi. Grannen tutar, jag står i vägen för hans nya bil. Jag ser på Betty där hon står mitt på gräset utanför sin styvfarsas enkla stuga. Den rostiga spaden och trädgårdsmöblerna som är spruckna. Bettys ansikte, den där blicken, som ett barns. Det är höst, jag har ont i axeln och Betty ser på mig.

– Grannen, virket och skatteavdragen för vissa, fortsätter jag.

Betty är på väg att säga något, men jag hinner fortsätta innan hon får något ur sig.

– Pigorna som tjänar de välbeställda. Min onda axel, dubbelpassen, alla trötta mammor som stupar i säng på kvällarna.

Betty har släppt spaden, står med händerna som om hon var beredd att fånga något.

Jag öppnar grinden.

– Var är den där demonstrationen då? säger jag.

– Vilken demon ..., svarar Betty.

– Vi måste ju protestera sa du, det gällde livet. Det var krig nu.

Betty bara stirrar, öppnar munnen, men det blir bara ett krax.

– Stå inte där och slöa nu då, det är ju bråttom, sa du.

Betty kastar sig runt min hals.

– Du är underbar!

– Akta min axel, säger jag.

– Kom, jag ska ta hand om din axel, säger hon och så går vi hemåt i armkrok.

Rita springer glatt efter. Ännu ett pendeltåg krälar förbi på bron och grannarna tar fram grillen för att grilla gris.

*Publicerad i antologin Skarpt läge utgiven av föreningen Arbetarskrivare 2010